

T. XXIII (2020) Z. 3 (59)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2020.134435

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Resources of the Polonia Digital Library: The press of the Polish diaspora in Russia

Zasoby Polonijnej Biblio- teki Cyfrowej: czasopisma polonijne w Rosji

Wydział Dziennikarstwa,
Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
ul. Bednarska 2/4
PL 00-310 Warszawa
e-mail: d.kuzmina@uw.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-7620-0952>

**Dariusz
KUŹMINA**

KEY WORDS:

Polish press in Russia in the 20th–21st century,
Polish diaspora (Polonia) in Russia

SŁOWA KLUCZOWE:

prasa polonijna, Polonia, Rosja, historia, współczesność

ABSTRACT

While in the United States Polish newspapers and magazines began to spring up in the late 19th century, in Russia the Polish diaspora did not produce their own press until the early 20th century.

This article surveys the contents of three periodicals and other publications produced by Polonia associations in Krasnodar, Zheleznovodsk and Stavropol in Southern Russia.

ABSTRAKT

Prasę polonijną zaczęto wydawać w XIX w. na terenie USA, w Rosji zaś od początku XX w. Artykuł zawiera analizę zawartości czasopism polonijnych wydawanych na przełomie XX i XXI w. w Federacji Rosyjskiej na terenach ziemi kubańskiej i stawropolskiej.

Zaprezentowano działalność wydawniczą stowarzyszeń polonijnych poprzez omówienie trzech tytułów prasowych ukazujących się w Krasnodarze, Piatigorsku i Żeleznowodsku.

Streszczenie

Polacy do Rosji zaczęli licznie przybywać pod koniec XVIII w. lub byli zsyłani w odległe obszary Cesarstwa po powstaniach w XIX w. Największe przesiedlenia odbyły się w latach trzydziestych i czterdziestych XX w., kolejne zaś miały miejsce w czasie II wojny światowej. W okolicach Krasnodaru (ziemia kubańska) w porównaniu z pozostałymi obszarami Rosji licznie zamieszkują przedstawiciele Polonii. Dlatego powstawały czasopisma adresowane do osób związanych emocjonalnie z Polską, chcących podtrzymywać kontakty z Macierzą i podejmujących trud nauki języka pradziadów. W XXI w. w Rosji ukazywało się 16 pism polonijnych, na ziemi kubańskiej wydawane były trzy: „Wiadomości Polskie”, „Mały Polak wśród Gór” i „Polonia Kaukaska”. Artykuł prezentuje zawartość czasopism polonijnych, ukazując zalety i wady wydawanych tytułów. Odnosi się do potrzeb czytelniczych Polonii oraz merytorycznego przygotowania redakcji pism. Ukazuje najważniejsze zagadnienia jakimi żyją w Rosji potomkowie przesiedleńców z Polski. Dominującym tematami w prasie polonijnej wydawanej w Federacji Rosyjskiej były: wydarzenia z historii Polski, opisy wyjazdów edukacyjnych do Macierzy, relacje z uroczystości religijnych i informacje związane z wydarzeniami we wspólnotach polonijnych.

Wprowadzenie

Zgodnie ze spisem ludności z 2002 r. w Rosji zamieszkiwało ok. 73 tys. Polaków, z których 47 tys. posługiwało się językiem polskim. Z danych demograficznych pochodzących z informacji konsularnych z ostatnich lat wynika, iż osób pochodzenia polskiego w Rosji może być obecnie nawet 300 tys. Największe skupiska Polonii znajdują się w Moskwie, Petersburgu, Kaliningradzie i Krasnodarze¹.

Ważnym regionem ze względu na liczbę mieszkańców przyznających się do korzeni polskich jest ziemia stawropolska (nazywana także kubańską) i sąsiadujący z nią kraj krasnodarski. Polacy przybyli na te tereny w poszukiwaniu pracy pod koniec XVIII w. po rozbięciu Konfederacji Barskiej lub byli zsyłani w odległe obszary Rosji po powstaniach w XIX w. Największe przesiedlenia odbyły się w latach trzydziestych i czterdziestych XX w., kiedy przymusowo ewakuowano Polaków z zachodniej części Rosji w odległe obszary komunistycznego państwa, kolejne miały miejsce w czasie II wojny światowej.

Okolice Krasnodaru (ziemia kubańska) w porównaniu z pozostałymi obszarami Rosji są bardzo licznie zamieszkiwane przez Polaków². Pod koniec XX w. powstawały na tych ziemiach czasopisma adresowane do osób związanych emocjonalnie z Polską, chcących podtrzymywać kontakty z Macierzą i podejmujących trud nauki języka pradziadów. Bardziej intensywny rozwój działalności polonijnej w Rosji nastąpił pod koniec 1988 r., a podpisany traktat między Rzeczpospolitą a Federacją Rosyjską w 1992 r., zawierający postanowienia o ochronie praw Polaków w Rosji, stał się podstawą prawną do rejestrowania stowarzyszeń polonijnych i tworzenia tytułów prasowych³.

W XXI w. w Rosji ukazywało się 16 pism polonijnych; na ziemi kubańskiej (region Krasnodaru) wydawane były trzy: „Wiadomości Polskie”, „Mały Polak wśród Gór” i „Polonia Kaukaska”. Tak liczny udział prasy polonijnej w porównaniu z pozostałym terytorium Rosji, gdzie były wydawane czasopisma dla Polaków,

¹ *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012*, koncepcja W. Tyciński, Warszawa 2013, s. 198.

² A. Sielicki, *Polacy na Kubaniu*, Krasnodar 2008, s. 68.

³ Tamże, s. 197.

można porównać tylko z obszarem Syberii, na którym działają 22 narodowo-kulturalne organizacje polonijne wydające tytuły adresowane do Polonii. Ukazują się tu w języku polskim i rosyjskim równoległe cztery tytuły: „Rodacy” (Abakan), „Przyjaźń” (Krasnojarsk), „Tomska Gazeta Polonijna” (Tomsk) i „Pierwsze Kroki” (Ułan Ude). Pełne zestawienie czasopism zawarto w tabeli 1 na końcu artykułu.

Zgodnie z definicją *Encyklopedii PWN* prasa polonijna to gazety, broszury i czasopisma wydawane za granicą przez Polaków lub osoby polskiego pochodzenia, których czytelnictwem docelową jest Polonia⁴. Język danej pozycji prasowej nie jest czynnikiem decydującym o określaniu jej przynależności do grupy czasopism polonijnych. Za początek prasy polonijnej uchodzi przede wszystkim wydany w Waszyngtonie w 1870 r. „Orzeł Polski”, adresowany do emigrantów zarobkowych. W Rosji pisma adresowane do Polaków zaczynają ukazywać się dopiero na początku XX w.⁵ Pierwszym zaś był tytuł wydrukowany w Petersburgu — „Dziennik Petersburski”, który wydawano w latach 1909–1918 — miał profil gazety społeczno-politycznej o orientacji liberalno-demokratycznej, a jego wydawcą i redaktorem był Wacław Ciechowski (1867–1938)⁶.

Analiza zawartości czasopism polonijnych pozwala na poznanie tematów podejmowanych przez redaktorów i wydawców w różnych częściach świata, gdzie obecnie przebywa Polonia. Pisma wydawane np. w Brazylii dla emigrantów w końcu XIX w. akcentowały potrzebę stosowania nowych metod upraw w Ameryce Południowej, ponieważ Polacy w tym kraju najczęściej zajmowali się uprawianiem roli. Polonia w Rosji to przede wszystkim potomkowie ofiar przymusowych przesiedleń w okresie zaborów oraz II wojny światowej; wielu z nich nie posługuje się językiem polskim, dlatego główny akcent w prasie polonijnej był położony na elementy edukacyjne.

Zadaniem autora artykułu było uchwycenie podobieństw i różnic w treściach przekazywanych w prasie polonijnej wydawanej w Rosji na przykładzie trzech czasopism: „Wiadomości Polskich” (Krasnodar), „Polonii Kaukaskiej” (Piatigorsk) i „Małego Polaka wśród Gór” (Żeleznowodsk). Tytuły te zostały zdigitalizowane i umieszczone w Polonijnej Bibliotece Cyfrowej. Porównanie pism, choć różnych ze względu na grupy docelowe, wynika z potrzeby ukazania różnic formalnych w wydawanych tytułach, jakości merytorycznej tekstów publikowanych i oceny znaczenia tych tytułów dla środowiska polonijnego.

Analiza zawartości tytułów polonijnych jest niezwykle trudna ze względu na brak możliwości zastosowania jakiegokolwiek klucza kategorizacyjnego. Pisma redagowane były przez osoby walczące o zachowanie języka polskiego

⁴ *Prasa polonijna*, [w:] https://encyklopedia.pwn.pl/Prasa_polonijna [dostęp 15.03.2020].

⁵ M. Kaczmarek, *Geneza i rozwój prasy polonijnej oraz emigracyjnej*, „Rocznik Prasoznawczy” 2012, nr 6, s. 171–191.

⁶ M. Banaszkiwicz, *Dziennik Petersburski*, [w:] <http://www.polskipetersburg.pl> [dostęp 15.03.2020].

w środowiskach polonijnych, ale nie mające przygotowania dziennikarskiego. Artykuły zamieszczane w pismach polonijnych bardzo często powstawały nie ze względu na wagę tematów jakie powinny być podejmowane, ale z uwagi na możliwości merytoryczne osób piszących do tego typu czasopism. Trudno mówić także w przypadku prasy polonijnej o redakcjach w rozumieniu zespołów wydających profesjonalne tytuły. Dziennikarze piszący do tych pism najczęściej traktowali to zajęcie na zasadzie wolontariatu.

Powstanie i rozwój Polonijnej Biblioteki Cyfrowej

Polonijna Biblioteka Cyfrowa (PBC) [www.pbc.uw.edu.pl] została założona jako otwarta przestrzeń wirtualna dla środowiska polonijnego i naukowego, które bada dziedzictwo kulturowe wytworzone poza granicami Polski. Biblioteka powstała w 2012 r. dzięki konkursowi organizowanemu przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w celu wspierania Polonii poza granicami Polski. Kolejne edycje prowadził Senat RP. Środki PBC pozyskiwała także z programów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Senatu RP oraz Instytutu Polonika.

Aktualnie PBC gromadzi prawie 13 tys. tytułów, a miesięcznie korzysta z niej średnio ok. 8500 osób. Ze statystyki strony wynika, że wszystkich pobrań z zasobów biblioteki od jej powstania jest ponad 300 tys.

Dobór materiału do digitalizacji zdefiniowano jako poszukiwanie i udostępnianie czasopism, archiwaliów i publikacji książkowych, nieznajdujących się w zasobach polskich bibliotek lub archiwów. Wyjątek stanowią pozycje potrzebne użytkownikom do pełniejszej analizy zdigitalizowanych czasopism, dlatego w PBC umieszczono np. książki uzupełniające informacje zawarte w tytułach prasowych związanych z działalnością Polonii.

PBC poszerza i ułatwia dostęp, a także pozwala badaczom na pogłębioną analizę zawartości pism wytworzonych przez Polonię poza granicami Polski oraz popularyzuje polskie dziedzictwo narodowe. Przykładem może być „Mały Polak wśród Gór”, wydawany w Kaukaskich Wodach Mineralnych. W zasobach Biblioteki Narodowej jest tylko sześć numerów tego pisma w formie papierowej, po dwa z lat 2008, 2010 i 2011. Polonijna Biblioteka Cyfrowa posiada zaś 14 numerów pisma i udostępnia je bezpłatnie.

Nieodpłatny dostęp i możliwość powszechnego korzystania z jej zasobów przez wszystkie wyszukiwarki na całym świecie pozwoliły na rozbudowywanie jej zasobów oraz, co jest bardzo ważne dla koordynatorów PBC, łączenie wspólnot

polonijnych za pośrednictwem ich wewnętrznych (domowych) platform. Czasopisma czy zbiory archiwalne zawierają w swoim podstawowym opisie także adresy domów polonijnych funkcjonujących na całym świecie. Dzięki temu Polonia z Paryża może zapoznać się z najnowszymi wydaniem gazety polonijnej np. w Peru czy Krasnodarze w Rosji. Podobnie wygląda prezentowanie zbiorów archiwalnych: biblioteka cyfrowa odsyła do archiwum czy biblioteki, będących miejscem przechowywania materiału archiwalnego.

Zasoby cyfrowe pism wydawanych w Rosji i umieszczonych w PBC

„Polonia Kaukaska”

Pismo zaczęło się ukazywać w kwietniu 1996 r. w Piatigorsku, wydawane było przez Związek Polaków Kaukaskich Wód Mineralnych, który został założony w 1991 r. przez Eugeniusza Supersona. Pierwszym redaktorem wydawanej do 2017 r. „Polonii Kaukaskiej” został Aleksander Bogolubow, drugim, a zarazem ostatnim — Ludmiła Kołpakowa (od 2015 r.). W zasobach Polonijnej Biblioteki Cyfrowej zgromadzono 63 numery pisma z łącznej liczby 81 z lat 1996–2017. Pierwszy numer wydano bardzo oszczędnie, w kolorze czarno-białym, powielony był na kserokopiarce, liczył zaledwie dwie strony. Od 2008 roku tytuł ukazywał się w nakładzie 999 egzemplarzy i miał osiem stron. Językiem czasopisma był początkowo wyłącznie rosyjski, jedynie tytuł drukowano w języku polskim. Pismo finansowano ze środków celowych dla Polonii, które od polskiego rządu przekazywały do redakcji początkowo „Wspólnota Polska”, a od 2008 r. „Fundacja Pomocy Polakom na Wschodzie”.

Analiza zawartości czasopisma w pierwszym roku jego ukazywania się pozwala sądzić, iż redakcja starała się zaprezentować kraj pochodzenia Polaków zamieszkujących Piatigorsk i okolice. Podstawowe informacje o Polsce zawarte w czasopismach sugerują, iż wiedza o ojczystym kraju Polonii żyjącej na Kaukazie była mała.

Teksty w języku polskim wydrukowano w pierwszym kwartale 1997 r. Redakcja zamieściła wówczas dwa utwory: *Rotę* i *Boże coś Polskę*⁷. W kolejnych latach wydawania czasopisma redaktorzy starają się zachęcić czytelników do uczenia się mowy pradziadków, dlatego artykuły, fragmenty polskich książek, konsekwentnie do stawianych przez wydawcę celów tłumaczono na język rosyjski lub pozostawiano w oryginalnym⁸. Składnia i ortografia w tych artykułach pozwala sądzić,

⁷ Redakcja, *Czytamy po polsku*, „Polonia Kaukaska” 1997, nr 1, s. 2.

iż redaktorzy periodyku także byli w trakcie nauki języka polskiego. Bardzo wiele błędów ortograficznych i stylistycznych pojawiało się nawet w tytułach drukowanych tekstów.

W kwartalniku „Polonia Kaukaska” niemal we wszystkich wydaniach powtarza się kilka elementów. Wiele miejsca zajmowały artykuły o postaciach zasłużonych dla polskiej historii i kultury. Cały numer z końca 1998 r. poświęcono Adamowi Mickiewiczowi z okazji 200. rocznicy urodzin poety, opisując najważniejsze wydarzenia z życia i działalność wieszczą, przedrukowując fragmenty wybranych wierszy⁹. Podobnie w 200. rocznicę urodzin Ignacego Domeyki zaprezentowano jego osiągnięcia z okresu pobytu w Chile¹⁰. Należy docenić odwagę redaktorów, którzy zamieścili teksty dotyczące wydarzeń w Katyniu i Miednoje, które to tematy nie były mile widziane w polityce informacyjnej władz Rosji¹¹.

W piśmie bardzo rzadko informowano o bieżących wydarzeniach w Polsce, choć sprawujący władzę w kraju wspierali tytuły polonijne. W numerze drugim z 1990 r. odnajdujemy dedykację Leszka Balcerowicza, wicepremiera w latach 1997–2000: „Z najlepszymi życzeniami”, a redakcja na stronie tytułowej dopisała: „«Ojciec» polskich reform gospodarczych Leszek Balcerowicz wita czytelników naszej gazety”¹². Należy sądzić, iż redaktorzy starali się o wzmocnienie swojej pozycji poprzez akcentowanie wobec czytelników ich bezpośrednich związków z politykami z Polski. Jednocześnie był to bardzo odważny zabieg wydawców, wskazanie na wicepremiera jako „Ojca reform”, określenie afirmujące, a przecież w kraju nie wzbudzał on aplauzu z powodu swej działalności reformatorskiej w gospodarce polskiej.

Ważną informacją zamieszczoną w piśmie, nie tylko dla Polonii w Piatigorsku, było opublikowanie deklaracji prezydenta Lecha Kaczyńskiego w związku z ogłoszeniem i podpisaniem Karty Polaka. Redaktorzy przedstawili dokument, jednak nie skomentowali tej decyzji tak ważnej dla Polonii na całym świecie¹³. To kolejny przykład braku przygotowania merytorycznego autorów treści gazet polonijnych, które poza informacją nie zawierały oceny znaczenia przedstawianego dokumentu.

Polonia w Piatigorsku starała się nawiązywać kontakty z innymi wspólnotami polonijnymi. W jednym z numerów zwróciła się z apelem do Dyrekcji Komisji Oświatowej Kongresu Polonii Amerykańskiej, zachęcając swoich członków do

⁸ S. Marciniak, *Historia dla Piotrka*, „Polonia Kaukaska” 1998, nr 1, s. 2.

⁹ A. Bogolubow, M. Zawadzka, L. Kołpakowa, *24 grudnia cała Polska obchodzi 200-lecie urodzin wieszca narodowego — Adama Mickiewicza*, „Polonia Kaukaska” 1998, nr 4, s. 1–2.

¹⁰ A. Bogolubow, opr., *Ignacy Domeyko — patriota i naukowiec*, „Polonia Kaukaska” 2003, nr 1, s. 4.

¹¹ Tenże, *Mord katyński: tragedia która nas łączy w 70-rocznicę zbrodni*, „Polonia Kaukaska” 2010, nr 1, s. 6.

¹² Tenże, *«Ojciec» polskich reform gospodarczych Leszek Balcerowicz wita czytelników naszej gazety*, „Polonia Kaukaska” 1999, nr 2, s. 1.

¹³ L. Kaczyński, *Karta Polaka*, „Polonia Kaukaska” 2008, nr 4, s. 2.

odwiedzenia Polonii w Rosji (Piatigorsku). Redakcja podkreśliła, iż jako intensywnie rozwijająca się wspólnota posiada polski kościół i studentów podejmujących naukę w Polsce¹⁴. Zaproszenie poprzedzał opis działalności Polonii w Stanach Zjednoczonych. Podkreślono w nim, iż prowadzonych tam jest 140 niedzielnych szkółek dla Polaków¹⁵. W kolejnych zeszytach zamieszczano coraz więcej relacji z wydarzeń polonijnych w Polsce. Jedną z nich dotyczyła 10. Forum Mediów Polonijnych w Kielcach¹⁶. Wymiana doświadczeń dziennikarzy z całego świata, połączona z kursami zmierzającymi do polepszenia jakości pism polonijnych i audycji nadawanych w rozgłoszeniach, była wydarzeniem docenianym przez redaktorów ze wspólnoty polonijnej z Piatigorska i, jak należy sądzić, nie tylko ich. Przedstawiciele nauczycieli języka polskiego z Piatigorska relacjonowali spotkania swojego środowiska np. w Moskwie, gdzie organizowano dni wymiany doświadczeń w nauczaniu języka polskiego w Rosji¹⁷.

Redaktorzy „Polonii Kaukaskiej” starannie odnotowywali obecność organizacji polonijnych na wydarzeniach w Polsce. Przykładem może być np. spotkanie w Pułtusku w 2005 r.¹⁸ Pokazywano w ten sposób, iż Związek w Piatigorsku nie jest osamotniony, ale wpisuje się w działalność Polonii na całym świecie. Tytuł relacjonował także wydarzenia organizowane przez Związek Polonii w Kaukaskich Wodach Mineralnych.

Przełomowym dla rozwoju pisma, i to dosłownie, okazał się rok 2006. Po rezygnacji dotychczasowej przewodniczącej Tamary Biernik z zajmowanego stanowiska ze względu na wiek, 29 marca 2006 r. odbyły się wybory nowego prezesa organizacji. Kandydatkami do objęcia stanowiska były Halina Nesterenko i Irena Degojewa. Członkowie wybrali zdecydowaną większością głosów dotychczasową sekretarz organizacji Halinę Nesterenko¹⁹. Pomimo bardzo silnego wsparcia dla nowej prezes, część członków organizacji niezadowolona z wyników głosowania postanowiła powołać nowy tytuł pisma dla miejscowej Polonii — „Małego Polaka wśród Gór”, który zostanie omówiony w dalszej części artykułu.

Oryginalnym pomysłem na budowanie relacji z Polonią na świecie było zamieszczanie ogłoszeń matrymonialnych. Poszukującymi partnerek w Rosji byli mężczyźni z Anglii, Irlandii, Polski i Szwajcarii. Obok imienia redakcja podawała wiek, wzrost i wykształcenie mężczyzny²⁰.

¹⁴ E. Superson, *Zaproszenie*, „Polonia Kaukaska” 2001, nr 4, s. 3.

¹⁵ Dyrekcja Komisji Oświatowej Kongresu Polonii Amerykańskiej, *Spotkanie z Polakami z Ameryki*, „Polonia Kaukaska” 2001, nr 4, s. 3.

¹⁶ A. Bogolubow, *Forum po raz dziesiąty*, „Polonia Kaukaska” 2002, nr 3, s. 3–4.

¹⁷ H. Brodowska, *VI konferencja nauczycieli języka polskiego w Moskwie*, „Polonia Kaukaska” 2017, nr 4, s. 4.

¹⁸ A. Bogolubow, *Trzynaste ale szczęśliwe*, „Polonia Kaukaska” 2005, nr 4, s. 2.

¹⁹ Tenże, *Kronika naszego związku*, „Polonia Kaukaska” 2006, nr 2–3, s. 1.

²⁰ Redakcja, *Ogłoszenie matrymonialne*, „Polonia Kaukaska” 2008, nr 1, s. 4.

Kolejnym tematem podejmowanym w „Polonii Kaukaskiej” była religia. Na przykład w 2000 r. Wiktoria Nesterenko podzieliła się swoimi wrażeniami ze spotkania młodych katolików w Przemyślu. W krótkim wspomnieniu podkreśliła dużą liczbę młodzieży katolickiej przybywającej z różnych stron świata, a za najważniejsze doświadczenie uważała sposobność poznania przedstawicieli Polonii z państw Unii Europejskiej²¹. W piśmie zamieszczano relacje z wydarzeń religijnych. W wielu numerach szczegółowo prezentowano dzieje i rozwój parafii w Piatigorsku²². Można także znaleźć relacje z uroczystych odpustów w kościele polskim z udziałem biskupa Klemensa Pickela²³, z wyjazdów młodzieży na popularne w Polsce na początku XX w. parafiady, których uczestnicy pogłębiali swoją wiarę i poznawali rówieśników z innych państw, głównie z Polski. W 2015 r. spotkanie młodych katolików było zorganizowane w Łomży. Poza modlitwami i naukami wiele wolnego czasu, jak zrelacjonował to dziennikarz, poświęcano nauce śpiewania, rysowania i grom zespołowym: piłce nożnej i siatkówce²⁴.

Latem 2007 r. na wakacje do Krakowa wyjechało 10 dzieci z Piatigorska. Relacja z przebiegu ich pobytu w mieście pokazuje radość młodzieży z wyjazdów umożliwiających kontakt z Polonią z różnych zakątków świata. Powrót uczestników polskich wakacji przez Moskwę został przez nich doceniony, zwłaszcza że gościli w Ambasadzie RP i wzięli udział w jednodniowej wycieczce po stolicy Rosji²⁵.

Niewielka wspólnota polonijna w Piatigorsku stworzyła pismo, które pomimo wielu niedoskonałości językowych czy braku przygotowania dziennikarskiego z pewnością spełniało zadanie łączenia osób odczuwających związek z Polską. Tytuł poza warstwą informacyjną starał się pełnić także rolę edukacyjną, upowszechniając wiedzę o przodkach i Macierzy.

„Wiadomości Polskie”

Czasopismo powstało z inicjatywy Polskiego Narodowo-Kulturalnego Centrum „Jedność” na Kubaniu, gromadzącego Polonię w Krasnodarze i ziemi kubańskiej. Wspólnota Polaków zawiązała w 1994 r. stowarzyszenie, którego pierwszym prezesem została Maria Barbara Gusina. Aktualnym prezesem od 2002 r. jest docent Uniwersytetu Kubańskiego dr Aleksander Sielicki.

Kwartalnik, wydawany w językach polskim i rosyjskim (teksty tłumaczone zamieszczano równolegle) zaczął ukazywać się 11 listopada 2002 r., liczył osiem stron i posiadał kolorową szatę graficzną. Pierwszym redaktorem naczelnym była

²¹ W. Nesterenko, *Franciszkańskie spotkania młodych*, „Polonia Kaukaska 2000, nr 2, s. 3.

²² A. Bogolubow, *Parafia katolicka w Piatigorsku w XIX i XX w.*, „Polonia Kaukaska” 2001, nr 3, s. 3.

²³ Tenże, *Odpust*, „Polonia Kaukaska” 2003, nr 3, s. 2.

²⁴ J. Dynkow, *Parafiada 2015*, „Polonia Kaukaska” 2015, nr 3, s. 2–3.

²⁵ A. Nesterenko, *Nasze dzieci w Krakowie*, „Polonia Kaukaska” 2007, nr 2, s. 4.

Tatiana Solodownikowa, w 2007 r. funkcję objął Aleksander Sielicki i pełni ją aktualnie. Pismo drukowano początkowo w nakładzie 150 egzemplarzy, a w dwa lata od rozpoczęcia kolportażu osiągnęło 500 sztuk, czym redakcja pochwaliła się w stopce wydawniczej tytułu²⁶, od 2008 r. zwiększono także liczbę stron do 32.

W słowie wstępnym pierwszego numeru redakcja tłumaczy genezę powstania czasopisma: „Aby zaakcentować należny szacunek dla naszych przodków, postanowiliśmy nazwać to pismo tak, jak nazywała się pierwsza gazeta Polaków w Jekaterinodarze, wydana w 1918 roku — *Wiadomości Polskie*”²⁷. Zapewne sukces ten związany był z publikacją wielu artykułów w języku polskim i rosyjskim oraz zamieszczaniem życiorysów mieszkańców urodzonych w Krasnodarze, nie tylko Polaków z pochodzenia, ale także Rosjan, którzy angażowali się w rozwój miasta. Redakcja starała się wydawać tematyczne dodatki do pisma związane z ważnymi wydarzeniami. Przykładem może być wkładka do numeru z 2005 r. poświęcona w całości obchodom Bożego Narodzenia. Dziennikarze pisma na stronie tytułowej złożyli życzenia świąteczne czytelnikom, zaś na kolejnych siedmiu opisali religijne i historyczne znaczenie świąt oraz ich rolę w tradycji polskiej. Znalazł się też tekst o obchodach świąt przez Polonię w Rosji²⁸.

Pierwsze wydrukowane numery pozwalają określić planowane zakresy tematyczne redakcji. Tu także, jak w wielu pismach polonijnych wydawanych na całym świecie, dziennikarze podkreślali aspekty historyczne związane z działalnością Polonii na ziemi kubańskiej. Podejmowali tematy religijne, choć należy dostrzec, że inaczej niż w innych pismach, ponieważ koncentrowali się na opisywaniu bieżących wydarzeń związanych z życiem liturgicznymi w Kościele, ale nie dokonywali jego oceny. Nowością pod względem treści w porównaniu z zawartością innych tytułów polonijnych jest wątek kulinarny. Redakcja zamieściła „Danie od Pani Piotrowskiej” — przepis na jajko w pierożku²⁹. W wielu numerach „*Wiadomości Polskich*” drukowano kolejne przepisy.

Odwołanie się założycieli pisma do wydanych w 1918 r. pod taką samą nazwą „*Wiadomości Polskich*” ma swoje uzasadnienie w zachowanym i odnalezionym w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej jedynym ich numerze. Unikatowy egzemplarz został także umieszczony w Polonijnej Bibliotece Cyfrowej. Pismo było wydrukowane w drukarni 4 Dywizji Strzelców, w mieście Jekaterynodar (od 1920 r. Krasnodar) i Stancji Paszkowskiej. „*Wiadomości Polskie*” ukazały się 20 listopada 1918 r. Wydawca — Komitet Naczelny przy Dowództwie Wojsk Polskich na Wschodzie — zaznaczył, iż jest to numer pierwszy. Niestety nie odnaleziono kolejnych, dlatego nie wiemy, czy miało kontynuację. Zawartość zachowanego numeru

²⁶ Redakcja, „*Wiadomości Polskie*” 2004, nr 1, s. 8.

²⁷ Redakcja, *Szanowni czytelnicy*, „*Wiadomości Polskie*” 2002, nr 1, s. 1.

²⁸ A. Korwin-Piotrowski, A. Sielicki, *Wesołych Świąt*, „*Wiadomości Polskie*” 2005, nr 1, s. 1–8.

²⁹ T. Piotrowska, *Jajko w pierożku*, „*Wiadomości Polskie*” 2002, nr 1, s. 8.

informuje o odzyskaniu niepodległości przez Polskę i zachęca Polaków mieszkających na ziemi kubańskiej do wstępowania do formowanej Armii Polskiej.

Wydawane w XXI w. „Wiadomości Polskie” wykorzystywały do tworzenia okładki pisma bardzo oryginalny pomysł, który nie był stosowany w innych tytułach polonijnych w Rosji. Zamieszczano na stronie tytułowej od 2007 r. kolorowe rysunki dzieci i młodzieży z krasnodarskiej wspólnoty polonijnej³⁰, co miało przyczynić się do wypromowania gazety polonijnej. Najczęściej okładki przedstawiały wspomnienia z wyjazdów do Polski: z okresu zimowego — przejażdżki sankami, a z wakacji letnich — jeziora, morze i polskie zabytki³¹.

Redakcja dbała o integrację środowiska polonijnego w Krasnodarze, czego przykładem może być m.in. publikowanie na łamach pisma dat urodzin członków stowarzyszenia, co umożliwiało wspólne spotkanie i nawiązywanie bliższych znajomości³². Przedstawiciele Polonii drukowali w czasopiśmie historie własnych rodzin, dzięki czemu wiedza o poszczególnych członkach „Jedności” była systematycznie poszerzana. Znajduje się tu np. opis rodziny Jana Karbownickiego (autor tekstu), którego dziadek Michał był bohaterem Wielkiej Wojny Ojczyźnianej. W artykule zamieszczono zdjęcia rodzinne i dokumenty potwierdzające polskie korzenie autora³³.

Interesującym materiałem dla redaktorów były relacje z wyjazdów młodzieży do Polski w celu zdobywania umiejętności płynniejszego mówienia i pisanie w języku polskim. Czyny udział przedstawicieli „Jedności” w Szkole Liderów Polonijnych w Krakowie w 2015 r. został opisany w kontekście przygotowywania koordynatorów życia polonijnego w Rosji³⁴. XVI Światowe Igrzyska Polonijne w sierpniu 2013 r. w Kielcach odnotowano w „Wiadomościach Polskich” jako wielki sukces Polaków z Rosji, którzy zdobyli trzy medale³⁵.

Każdy numer zawierał teksty na temat wydarzeń kulturalnych w Krasnodarze. W mieście tak zróżnicowanym narodowościowo funkcjonuje dom oddany przez władze Rosji do wspólnego użytku dla stowarzyszeń różnych narodów z ziemi kubańskiej. Korzystają z niego poza Polakami: Ormianie, Ukraińcy, Czeczeni, Turcy i Niemcy. Dzięki temu Polonia ma własne pomieszczenia i salę, w której może organizować różne imprezy kulturalne: przeglądy piosenki, spektakle teatralne czy występy zespołów folklorystycznych. Obchody 15-lecia powstania „Jedności”,

³⁰ D. Smulska rys., *Przejażdżka po Tatrach*, „Wiadomości Polskie” 2007, nr 4, s. 1.

³¹ K. Bojczenko rys., *Wawel*, „Wiadomości Polskie” 2008, nr 1–2, s. 1.

³² Redakcja, *Urodziny członków Centrum „Jedność” w styczniu, lutym i marcu*, „Wiadomości Polskie” 2003, nr 2, s. 12.

³³ J. Karbownicki, *Z dziejów rodu*, „Wiadomości Polskie” 2013, nr 2, s. 20–25.

³⁴ Tenże, *Szkola polonijnych liderów-2015 czyli mój Kraków*, „Wiadomości Polskie” 2015, nr 3, s. 8–12.

³⁵ T. i W. Dudnikowie, *Sportowcy z południa Rosji wywalczyli trzy złote medale na Igrzyskach Polonijnych*, „Wiadomości Polskie” 2013, nr 3–4, s. 2.

relacjonowane w piśmie, odbyły się w Centrum Informacyjno-Społecznym³⁶. Kalendarium wydarzeń polonijnych w Krasnodarze obfituje w spotkania mieszkańców pochodzenia polskiego. Streszczano wystąpienia lub przedstawiono dokumentację fotograficzną z udziału przedstawicieli Polonii z Krasnodaru w konferencjach międzynarodowych, np. w Henin-Beaumont (Francja) w 2008 r., która była poświęcona potrzebom informacyjnym współczesnej Polonii³⁷. Ważną i godną podkreślenia aktywnością, odnotowywaną na stronach „Wiadomości Polskich”, było zapraszanie prelegentów i słuchaczy do udziału w licznych konferencjach naukowych organizowanych przez wydawcę pisma. Naukowiec Uniwersytetu w Kubaniu Aleksander Sielicki organizuje coroczne konferencje „Polacy w Rosji”. Na wykłady do siedziby „Jedności” zaprasza przedstawicieli środowisk badawczych z Polski i Rosji, dzięki czemu powstały publikacje wzbogacające obraz działalności Polonii w Rosji. Konsekwencją w organizacji prac „Jedności” na tle aktywności innych wspólnot polonijnych na świecie jest godna naśladowania. Przykładem może być zredagowany przez dr. Hieronima Gralę zbiór artykułów prezentowanych na jednej z konferencji (2007), zamieszczony w publikacji: *Poláci v Rossii: istoriâ i sovremennost (Polacy w Rosji: dzieje i współczesność)*, wydanej przez Kubański Uniwersytet Państwowy w Krasnodarze w 2007 r. Przybliżają one losy Polonii na wschodzie Rosji w wielu aspektach badawczych. Kolejne publikacje³⁸ w tej serii także pogłębiają wiedzę o działalności Polaków na rzecz kultury i rozwoju gospodarczego Rosji, a w szczególności ludności zamieszkującej ziemię kubańską, której Aleksander Sielicki poświęcił publikację³⁹.

Pod względem poprawności historycznej i pogłębionej refleksji nad poruszonymi tematami to właśnie „Wiadomości Polskie” są najlepszym przykładem rzetelnej redakcji i właściwego podejścia do tematów historycznych, ponieważ autorami artykułów byli często znani, cenieni w środowisku badawczym naukowcy z Polski. Przykładem może być materiał autorstwa prof. dr. hab. Wiesława Cabana z Kielc o współpracy mieszkańców Kurgania z polskimi zesłańcami⁴⁰. Poza tekstami honorującymi wybitnych Polaków, redaktorzy starali się zamieszczać notki o wydarzeniach z historii Polski, przybliżali wiedzę o polskiej tradycji. Okrągłe rocznice wielkich bitew były bardzo często tematem okładki pisma. Tak uhonorowano np. 600. rocznicę

³⁶ Redakcja, *15-lecie Krasnodarskiego Regionalnego Centrum „Jedność”*, „Wiadomości Polskie” 2009, nr 4, s. 1–3.

³⁷ A. Sielicki, *Międzynarodowe potrzeby informacyjne. Konferencja współczesnej Polonii*, „Wiadomości Polskie” 2008, nr 3–4, s. 16–17.

³⁸ *Poláci v Rossii: vehi istorii (Polacy w Rosji: etapy dziejów)*, red. H. Gralâ, A.L. Petrovskij, A.I. Selickij, Krasnodar 2008; *Poláci v Rossii: epohi i sud'by (Polacy w Rosji: epoki i losy)*, red. H. Gralâ, A.L. Petrovskij, A.I. Selickij, Krasnodar 2009.

³⁹ A.I. Selickij, *Poláci na Kubani: istoričeskie očerki (Polacy na Kubaniu: zarysy historyczne)*, Krasnodar 2008.

⁴⁰ W. Caban, *Zesłańcy postyczniovi w Kurganie 1864–1867. Sprawa „Towarzystwa Pomocy Wzajemnej”*, „Wiadomości Polskie” 2017, nr 1, s. 9–13.

bitwy pod Grunwaldem⁴¹. Wspomnienia o działalności wielkich polskich dowódców, np. o Lucjanie Żeligowskim, były dokumentowane odniesieniami do źródeł i literatury przedmiotu⁴². Prezentowano także osoby o korzeniach polskich działające na ziemi kaukaskiej, np. karierę generała Feliksa Krukowskiego, który został atamanem Kaukaskiego Liniowego Wojska Kozackiego w 1848 r.⁴³ Poza dziejami bohaterów narodowych bardzo często wspomniano zasłużone osoby pochodzące z Krasnodaru. Artykuł poświęcono np. Oldze Parchimowicz, lekarce wywodzącej się z ziemi kubańskiej, która przeszła szlak bojowy Polskiej Armii Ludowej⁴⁴.

W piśmie z Krasnodaru często omawiano znaki herbowe z okresu I Rzeczypospolitej. Redaktor naczelny A. Sielicki, jako członek stowarzyszeń herbowych, starał się upowszechniać wiedzę o znakach rodowych, szczególnie tych rodzin, które wyemigrowały lub zostały przymusowo zesłane w głąb Rosji⁴⁵.

Autorką reportażu w „Wiadomościach” na temat działalności Polonii w innych krajach, np. *Polacy na Ukrainie: w przeszłości i teraźniejszości*, była Anna Lewicka, mieszkanka Kijowa, dzięki czemu tytuł mógł publikować pogłębione analizy wydarzeń polonijnych, a nie tylko posługiwać się wiedzą zdobytą w środkach masowego przekazu. Sprawozdania z uroczystości w pobliskich wspólnotach polonijnych znajdowały swoje miejsce w piśmie, np. z obchodów polonijnych w Rostowie⁴⁶. Prezentowano także dokonania Polonii ze Stanów Zjednoczonych, opisując działalność kulturalną, wydawniczą i organizacyjną licznych wspólnot polonijnych w Ameryce⁴⁷. Dzięki temu współpraca pomiędzy najbliższymi organizacjami polonijnymi nie tylko na Kaukazie układała się bardzo dobrze.

Redakcja nie rezygnowała z tematyki religijnej, ale w porównaniu z innymi pismami polonijnymi były to teksty o charakterze sprawozdawczym, jak np. z beatyfikacji Jana Pawła II⁴⁸ lub historyczne, prezentujące dzieje budowli sakralnych. Wydawca dbał o składanie życzeń z okazji Świąt Bożego Narodzenia czy Wielkanocy, ale nie odnajdziemy w piśmie np. tekstów modlitw, często publikowanych w innych pismach polonijnych. Przykładem artykułów związanych z Kościołem jest np. opis świątyni pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Turku (Polska), wzniesionej w latach 1904–1913. Najważniejszym zabytkiem

⁴¹ J. Matejko, Fragment obrazu „Bitwy pod Grunwaldem”, rys. *600 lat Grunwaldu*, „Wiadomości Polskie” 2010, nr 3, s. 1.

⁴² A. Pożyński, *Polacy na Kubaniu. General Lucjan Żeligowski*, „Wiadomości Polskie” 2004, nr 4, s. 4.

⁴³ A. Górko-Sarmacka, *Rycerz bez skazy*, „Wiadomości Polskie” 2006, nr 3–4, s. 1 i 12.

⁴⁴ L. Wojtko, *Lekarka wojskowa Olga Parchimowicz*, „Wiadomości Polskie” 2007, nr 1, s. 8–9.

⁴⁵ W. Tkaczenko, *Genealogia czarnomorskich kozaków z rodu Tkaczenków, potomków szlacheckich rodzin Rzeczypospolitej*, „Wiadomości Polskie” 2008, nr 1–2, s. 24–29.

⁴⁶ I. Wieleżyńska, *Święto organizacji w Rostowie*, „Wiadomości Polskie” 2012, nr 3, s. 14.

⁴⁷ W. Biniecki, *Dokonania Polonii*, „Wiadomości Polskie” 2014, nr 2, s. 6–9.

⁴⁸ W. Seliwanowska, *Beatyfikacja Jana Pawła II była piękna i wzruszająca*, „Wiadomości Polskie” 2011, nr 2, s. 18.

w tym budynku sakralnym jest wielokolorowa polichromia Józefa Mehoffera, swoiste *opus magnum* tego artysty. Autor artykułu skupił się na wartościach artystycznych dzieła, a nie na jego znaczeniu religijnym i duszpasterskim⁴⁹.

W ostatnim numerze „Wiadomości Polskich” wydrukowanym w pierwszym kwartale 2019 r. redakcja nie zapowiadała zamknięcia pisma. Wydaje się jednak, co potwierdzają rozmowy z redaktorem naczelnym, iż utrata finansowania ze środków Senatu RP może stać się powodem zamknięcia najlepszego tytułu, jaki ukazywał się w Rosji (szczególnie ze względu na bardzo wysoki poziom merytoryczny artykułów prezentujących historię Polski czy Polonii w Rosji) — co byłoby ogromną stratą.

W Moskwie powstała inicjatywa powołania kolejnego polonijnego tytułu, która związana była z redaktorem „Wiadomości Polskich” dr. Aleksandrem Sielickim. W 2019 r. ukazał się jeden numer pisma „Jedność”, którego wydawcą była Moskiewska Organizacja Polonijna, zrzeszająca organizacje polonijne w całej Rosji. Jej prezesem został redaktor „Wiadomości Polskich” oraz pisma „Jedność” — dr Aleksander Sielicki.

Czy inicjatywa połączenia organizacji polonijnych będzie skuteczna — okaże się w ciągu najbliższych kilku lat. Pismo „Jedność” pod względem szaty graficznej i zawartości jest bardzo podobne do „Wiadomości Polskich”. Zostało sfinansowane przez sieć salonów optycznych Smart Vision, założoną przez Włodzimierza i Olgę Sniegirew. Prywatne finansowanie prawdopodobnie nie jest „wieczne”, dlatego sukces „Jedności” może być według autora tekstu związany z długoletnim wsparciem finansowym z funduszy polskich dedykowanych Polonii.

„Mały Polak wśród Gór”

Czasopismo było wydawane w Kaukaskich Wodach Mineralnych od 2007 r., zaś funkcję pierwszego redaktora sprawowała Swietlana Tisienko. W grudniu 2008 r. kolejnym redaktorem naczelnym została Lubow Goman, która kierowała pismem do końca jego ukazywania się, czyli do 2011 r. W zasobach PBC posiadamy wszystkie dostępne numery — 14, poza rokiem 2009 (nie można go odnaleźć w zbiorach stowarzyszeń polonijnych działających w Kaukaskich Wodach Mineralnych).

Pismo miało cztery strony, rzadko sześć, wydawane było w kolorze i ilustrowały go liczne fotografie. Do 2010 r. finansowane przez prywatną firmę zajmującą się hurtową sprzedażą wody „H₂O — Формула жизни”. Ostatni numer z 2011 r. zyskał dotację „Stowarzyszenia Pomocy Polakom na Wschodzie”. Nakład czasopisma wynosił 250 egzemplarzy rozdawanych bezpłatnie⁵⁰.

W pierwszym numerze na stronie tytułowej umieszczono krótką historię pierwszych lat pobytu Polaków na Kaukazie, m.in. wspomniano potomków polskich

⁴⁹ B. Stachowiak, *Magiczność Turku*, „Wiadomości Polskie” 2016, nr 1, s. 6–9.

⁵⁰ Redakcja, „Mały Polak wśród Gór” 2007, nr 4, s. 4.

żołnierzy czasów wojny napoleońskiej z 1812 r., którzy osiedlili się na tych ziemiach. Redakcja wystosowała apel do młodzieży i starszych osób o nadsyłanie tekstów o życiu Polonii na Kaukazie.

Analiza zachowanych numerów czasopisma pozwala sądzić, iż plan utworzenia kwartalnika się powiódł. Adresatem tytułu miała być młodzież i dzieci wychowywane w polskich rodzinach, które codziennie komunikowały się pomiędzy sobą w mowie swoich przodków. Grupa docelowa została określona m.in. poprzez odniesienie się do wydawanego od 1996 r. w Kaukaskich Wodach Mineralnych pisma „Polonia Kaukaska”, omówionego wyżej. Nowy tytuł powstał w wyniku podziałów, do jakich doszło po wyborach w stowarzyszeniu. Wiosną 2006 r. prezesem Polonii na Kaukazie wybrano Halinę Nesterenko, poprzednia szefowa zrezygnowała ze względu na wiek. Doprowadziło to do podziału w środowisku polonijnym, w kwietniu 2007 r. część zarządu odeszła z organizacji wraz z wieloma innymi członkami wspólnoty polonijnej⁵¹. Grupa ta powołała w Żeleznowodsku organizację polonijną „Zjednoczone Polskie Serca” z prezesem Stanisławem Komockim na czele. Członkowie nowej społeczności polonijnej prowadzili kilka zespołów muzycznych i teatralnych dla dzieci i młodzieży, które zostały przejęte pod względem opieki merytorycznej przez „Zjednoczone Polskie Serca”⁵². Dlatego tematy poruszane przez pismo były skierowane przede wszystkim do młodego odbiorcy. Podział grupy polonijnej w konsekwencji przyczynił się więc do określenia charakteru pisma.

W pierwszych numerach językiem czasopisma był polski, ale na stronie tytułowej wprowadzenie od redakcji „Małego Polaka wśród Gór” zamieszczono w języku rosyjskim⁵³. Redaktorzy wraz z publikowaniem kolejnych zeszytów powoli przechodzili do drukowania pisma w znaczącej części w języku rosyjskim. Przykładem może być numer 15 z 2011 r., który został prawie cały przygotowany w tymże języku. Zawiera on opis beatyfikacji papieża Jana Pawła II i m.in. życzenia z okazji Dnia Kobiet. Zbyt mała liczba osób młodych, na których liczyli twórcy czasopisma jako głównych odbiorców, posługiwała się biegle językiem polskim, dlatego redakcja, chcąc walczyć o czytelnika, odchodziła od wydawania czasopisma w tym języku. Decyzja ta spowodowała, że tytuł w znacznym stopniu utracił znaczenie na rynku prasy polonijnej jako czasopisma adresowanego do młodych osób poczuwających się do korzeni polskich, i konsekwentnie także charakter edukacyjny. Problemem były liczne błędy stylistyczne i ortograficzne w ukazującym się tytule. Budzi to pewne zdziwienie, bowiem pod niektórymi tekstami autorzy przedstawiali się np. jako studenci uczelni w Polsce. Słaby poziom poprawności

⁵¹ Redakcja, *Kronika naszego związku*, „Polonia Kaukaska” 2006, nr 2–3, s. 1.

⁵² A. Bogolubov, *Historia najnowsza organizacji polonijnych na Kaukazie Północnym*, „Kavkaz — Przeszołość — Teraźniejszość — Przyszłość”, nr 2 (2016), s. 41.

⁵³ Redakcja, *Apel młodych Polaków do młodzieży Polonijnej*, „Mały Polak wśród Gór” 2007, nr 1, s. 1.

językowej pisma potwierdza tezę o braku odpowiedniego przygotowania do wydawania czasopisma dla Polonii nawet wśród redaktorów. Niestety braki w wykształceniu, a przede wszystkim doświadczeniu dziennikarskim, redaktorskim są bardzo często widoczne na łamach tytułów polonijnych, do których należy zaliczyć „Małego Polaka wśród Gór”.

Wspólnym elementem łączącym wszystkie numery „Małego Polaka wśród Gór” jest odwoływanie się do tradycji i historii harcerstwa. Redaktor w pierwszym numerze zaznaczył, iż będzie to stały kącik w piśmie, co można interpretować jako zachętę do tworzenia podstaw harcerstwa w Kaukaskich Wodach Mineralnych. W sierpniu 2007 r. dziennikarze zaznajomili czytelników z genezą skautingu w Anglii na początku XX w. W drugim numerze z tego roku skrótowo zaprezentowano rozwój harcerstwa na terenach Polski, ukazując intensywną działalność w okresie międzywojennym, czasach PRL i kończąc na opisie uroczystości Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej na Jasnej Górze w 1992 r. W pierwszym tekście redaktor naczelny nie wskazał autora artykułu czy autorów związanych z harcerstwem, w kolejnym z listopada zamieszczono nazwiska osób prowadzących ten dział pisma: Władlena Kruszyńska, Helena Szatałowa, Sergiusz Preobrażeński, Wiktoria Kurszyńska i Maksim Dackiewicz⁵⁴. Zamieszczano informacje o zlotach harcerskich drużyn⁵⁵ oraz wyjazdach do Polski (obóz harcerski w Bieszczadach), które dawały możliwość poznania tradycji polskiego harcerstwa i były łączone ze zwiedzaniem zabytków w Częstochowie, Krakowie i Wieliczce⁵⁶.

Temat harcerstwa był przyczynkiem do prezentowania także informacji o działalności najmłodszych członków drużyn, czyli zuchów. Zachęcano ich do czynnego udziału w zespołach zuchowskich, m.in. poprzez prezentowanie zadań, jakie stawiało harcerstwo przed nimi: *Zuch kocha Boga i Polskę, Zuch jest dzielny, wszystkim jest z zuchem dobrze, Zuch stara się być coraz lepszy*⁵⁷.

Analiza zawartości tytułu wyraźnie wskazuje, iż pismo było kierowane do wyznawców Kościoła katolickiego. Dwie pierwsze strony numeru listopadowego z 2007 r. zawierały życzenia z okazji Świąt Bożego Narodzenia. W dalszej części redakcja poświęciła swoje łamy Polonii kaukaskiej, gromadzącej się przy kościele Przemienienia Pańskiego w Piatigorsku, wzniesionym w latach 1838–1845. Na kolejnej stronie znajdujemy opis sierpniowego wyjazdu młodzieży katolickiej z diecezji saratowskiej do Taganrogu na wybrzeżu Morza Azowskiego. Było to spotkanie młodych na wspólnej modlitwie połączonej z odpoczynkiem, w którym uczestniczył ks. biskup Klemens Pikiel. Poza życzeniami świątecznymi na Boże

⁵⁴ Redakcja działu, *Historia Harcerstwa*, „Mały Polak wśród Gór” 2007, nr 2, s. 3.

⁵⁵ A. Gasiuk, *Obóz harcerski „Archyz — 2011”*, „Mały Polak wśród Gór” 2011, nr 3, s. 4.

⁵⁶ Drużyna harcerska, *Polska przyjmuje charcerzy (sic!) z Kaukazu*, „Mały Polak wśród Gór” 2008, nr 5, s. 3.

⁵⁷ J. Zwolakowska, *Od dzisiaj zaczynamy publikacje dla najmłodszych miłośników harcerstwa, czyli dla Zuchów*, „Mały Polak wśród Gór” 2010, nr 1, s. 3.

Narodzenie i Wielkanoc na stronach tytułowych drukowano wiele informacji o uroczystościach kościelnych w parafiach polskich. Prezentowano spotkania z duchowymi odwiedzającymi wspólnoty polonijne, uroczystości poświęcania pomieszczeń, w których spotykała się młodzież polonijna oraz mieszkań prywatnych. Oceniając wartość merytoryczną podejmowanych tematów należy stwierdzić, iż były ujmowane bardzo powierzchownie i ukazują brak jakiegokolwiek polityki redakcyjnej. Było to efektem wspomnianego wyżej braku kompetencji dziennikarskich osób tworzących czasopisma.

Do ważnych i częstych tematów na stronach pisma zaliczyć należy wspomnienia młodzieży z podróży do Polski. Spotkania stanowiły okazję do wzajemnego poznawania się Polaków zamieszkujących nie tylko w Kaukaskich Wodach Mineralnych, ale także przedstawicieli młodej Polonii z Białorusi i Ukrainy⁵⁸. Wyjazdy miały także element edukacyjny, przygotowywały uczestników do pełnienia funkcji nauczycieli, np. śpiewu i gry na instrumentach. Relacjonowano udział w kursach dla dyrygentów zespołów polonijnych, które miały za zadanie podnieść umiejętności koordynatorów muzycznych w domach polonijnych⁵⁹.

Podejmowane były tematy związane z wydarzeniami w Polsce, brakuje jednak merytorycznych komentarzy do przemian politycznych, gospodarczych czy kulturowych, które były prezentowane np. w „Wiadomościach Polskich”. Stosunkowo mało miejsca poświęcano nawet obchodom rocznic w Polsce. Jednym z nielicznych akcentów na łamach „Małego Polaka wśród Gór” jest zamieszczenie krótkiej odezwy do wspólnoty polonijnej na Kaukazie z okazji 90. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, pióra prezes „Kongresu Polaków w Rosji” Haliny Subotowicz-Romanowej, w której autorka podkreśliła znaczenie emigracji w walce o odzyskanie wolności w 1918 r.⁶⁰

Pismo ukazywało się stosunkowo krótko. Powstało w wyniku podziału w środowisku polonijnym i od chwili powołania grupa jego odbiorców, czyli młodzież, była bardzo mała. To potwierdza, iż podziały we wspólnotach polonijnych są częste i przyczyniają się do dezintegracji Polonii. Siła środowisk polonijnych powinna zaś polegać na współpracy. Bardzo często jednak rywalizacja pomiędzy członkami stowarzyszenia przeradza się w konflikty i brak wspólnego działania, co spowodowało utworzenie kolejnego czasopisma polonijnego o małej wartości merytorycznej. Porównując język i zawartość polonijnych czasopism „Małego Polaka wśród Gór” należy ocenić jako tytuł prowadzony mało profesjonalnie zarówno pod względem merytorycznym, jak i stylistycznym.

⁵⁸ A. Sawieljew, *Polonijne lato w Jejsku*, „Mały Polak wśród Gór” 2008, nr 3, s. 3–4.

⁵⁹ L. Leszczenko, *Szkolenia w Polsce*, „Mały Polak wśród Gór” 2008, nr 6, s. 4.

⁶⁰ H. Subotowicz-Romanowa, *Drodzy rodacy*, „Mały Polak wśród Gór” 2008, nr 6, s. 2.

Podsumowanie

Analiza zawartości pism wydawanych w Rosji i umieszczonych w PBC pozwala postawić tezę, iż bardzo często redaktorzy prezentują materiały świadczące o przywiązaniu Polaków do wiary, budując dość jednolity obraz wspólnoty polonijnej, choć nie wszyscy przynależą do wyznania katolickiego lub są osobami niezwiązanymi z żadnym wyznaniem.

Brakuje w pismach recenzji polskich książek i czasopism, informacji o dostępności i możliwości zakupienia książek czy podręczników, np. do nauki języka polskiego. Redaktorzy nie odnoszą się do przemian politycznych w Polsce. Wydaje się, że przedstawianie polskiej sceny politycznej, przemian gospodarczych czy ważnych wydarzeń kulturalnych w kraju powinno stanowić przynajmniej część poszczególnych tytułów. Czytelnicy są informowani jedynie o wydarzeniach, które odbyły się w ich małych aktualnych „ojczyznach”, a nie dają możliwości poszerzenia swojej wiedzy o bieżące informacje z dobrym komentarzem redakcyjnym o Polsce, które powinny interesować osoby pochodzenia polskiego i poczuwające się do więzów z Macierzą. Najczęściej dziennikarzami w pismach polonijnych wydawanych w Rosji, ale nie tylko, były osoby bez przygotowania merytorycznego. Dla wielu Polaków zamieszkujących poza granicami potrzeba wydawania pisma polonijnego jest przejawem patriotyzmu i potrzeby łączności z Macierzą.

„Wiadomości Polskie”, prowadzone przez bardzo dobrze przygotowanego redaktora naczelnego, były utrzymywane na bardzo wysokim poziomie merytorycznym i językowym. Korzystały także z tekstów przygotowywanych przez profesjonalistów — historyków i redaktorów ze środowiska polonijnego w Rosji i poza jej granicami. Budowanie wokół tytułu zaplecza redakcyjnego i naukowego jest bardzo ważnym czynnikiem w tworzeniu merytorycznego pisma dla Polonii, jakim są „Wiadomości Polskie”. Artykuły historyczne profesora Wiesława Cabana czy Dyrektora Muzeum w Turku Bartosza Stachowiaka o zabytkach, podkreślają dbałość redakcji o współpracę ze specjalistami w zakresie podejmowanych w czasopiśmie tematów.

Niestety coraz częściej odnotowujemy, iż pisma polonijne znikają z kulturowego krajobrazu środowisk polonijnych nie tylko w Rosji, ale także np. we Francji, gdzie „Głos Katolicki”, wydawany przez Polską Misję Katolicką od 1959 r., przestał się ukazywać w wersji papierowej. Zamknięto też „Echo de la Polonia”, wydawane na północy Francji w latach 2005–2016. Rozwijającym się tytułem polonijnym jest nadal „Kurier Wileński”, który ma doświadczone i przygotowane do wydawania periodyku zespół dziennikarzy. W odniesieniu do cytowanej na początku artykułu definicji prasy polonijnej, po analizie trzech pism z ziemi kubańskiej należy stwierdzić, iż jedynie „Wiadomości Polskie” spełniają kryteria opisane w definicji.

Tabela 1

Czasopisma polonijne wychodzące w Rosji w XXI wieku

Miasto	Tytuł	Profil pisma / tematyka
Abakan	„Rodacy” — kwartalnik	ogólnospołeczny, historia, kultura
Beltiskoje	„Serduszko” — kwartalnik	dla dzieci i młodzieży
Kaliningrad	„Głos znad Pregoly” — miesięcznik	ogólnospołeczny
Kirów	„Znad Wiatki” — nieregularnie wydawany	historia, religia
Krasnodar	„Wiadomości Polskie” — kwartalnik	ogólnospołeczny, historia, kultura
Krasnojarsk	„Przyjaźń” — kwartalnik	ogólnospołeczny
Moskwa	„Jedność” — kwartalnik	ogólnospołeczny, historia, kultura
Nalczyk	„Polska Droga” — nieregularnie wydawany	historia, kultura
Perm	„Angelus” — nieregularnie wydawany	religijny
Piatigorsk	„Kaukaska Polonia” — kwartalnik	ogólnospołeczny
Samara	„Stokrotka” — miesięcznik	ogólnospołeczny
Sankt Petersburg	„Gazeta Petersburska” — miesięcznik internetowy	historia, kultura
Sankt Petersburg	„Nasz Kraj” — kwartalnik	historia, kultura
Tomsk	„Tomaska Gazeta Polonijna” — dwumiesięcznik	historia, kultura
Ułan-Ude	„Pierwsze Kroki” — miesięcznik	historia, religia
Żeleznowodsk	„Mały Polak wśród Gór” — kwartalnik	historia, religia, dla dzieci i młodzieży

Bibliografia

Czasopisma

- „Jedność” 2019.
 „Mały Polak wśród Gór” 2007–2011.
 „Polonia Kaukaska” 1996–2017.
 „Wiadomości Polskie” 1918.
 „Wiadomości Polskie” 2002–2019.

Opracowania

Banaszkiewicz M., *Dziennik Petersburski*, <http://www.polskipetersburg.pl>

Bogolubov A., *Historia najnowsza organizacji polonijnych na Kaukazie Północnym*, „Kaukaz — Przeszłość — Teraźniejszość — Przyszłość”, nr 2 (2016), s. 39–44.

Kaczmarek M., *Geneza i rozwój prasy polonijnej oraz emigracyjnej*, „Rocznik Prasoznawczy” 2012, nr 6, s. 171–191.

Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012, koncepcja W. Tyciński, Warszawa 2013.

Sielicki A., *Polacy na Kubaniu: zarys historyczny*, Krasnodar 2008.